

Anmeldelser

Johannes Andersen, Ann-Dorte Christensen, Kamma Langberg, Birte Siim og Lars Torpe med bidrag af Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff, *Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse*, Herning: Systime, 1993, 285 s.

Der er med store forventninger, at man går i gang med denne bog, der fremlægger de første resultater fra forskningsprogrammet "Demokrati i udvikling" ved Aalborg Universitetscenter. Ikke alene er der ud fra en demokratisk betragtning tale om et helt centralt emne, men kredsen af forfattere med Johannes Andersen i spidsen betyder også, at man må forvente sig noget ganske særligt. Johannes Andersen har nemlig over en årrække forholdt sig overordentligt kritisk til den udforskning af valg og politisk deltagelse, der foregår ved Aarhus Universitet. Det er efter hans opfattelse en forskning, der savner ethvert teoretisk grundlag, som er systembekræftende, og som er udtryk for naiv og fantasiløs positivisme. Det er derfor spændende at se, hvordan man i Aalborg mener, at den slags bør gøres.

Der er ingen tvivl om, at forfatterne virkelig har bestræbt sig på at gøre bogen teoretisk velfunderet. Lars Torpe, der har skrevet de to første kapitler om demokrati og medborgerskab og om politisk deltagelse, deltagelsesformer og aktiviteter, bruger megen plads på at indplacere medborgerbegrebet i en teoretisk ramme. Det slipper han ikke så dårligt fra, selv om han har visse vanskeligheder med at finde ud af, hvad han mener. På den ene side skal medborgerbegrebet fremstilles som noget nyt og banebrydende, som "i stigende grad" er blevet brugt som en fælles ramme for diskussionen af demokratisk teori og praksis (p. 10), på den anden side erkendes det, at det indgår i såvel klassiske som moderne teoridannelser. I betragtning af, at der såvel teoretisk som empirisk er tale om ganske velkendt stof, er det dog påfaldende så lavt ambitionsniveauet sættes: "På mange måder er sigtet med denne undersøgelse mere eksplorativ end hypotesetestende" (p. 27). Mest interessant er redegørelsen for et radikalt-demokratisk medborgerskab, som forfatterne synes at identificere sig med, idet de fremhæver såvel dets normative som analytiske aspekter.

Det empiriske materiale, der ligger til grund for bogen, er indsamlet af Gallup i november 1990 og omfatter 2.021 personer. Da et af de grundlæggende spørgsmål i bogen er, om danskerne deltager på en anden måde nu end tidligere, må man også inddrage materiale fra tidligere undersøgelser, blandt andet fra den af Johannes Andersen så tit udkældte "Folkets veje i dansk politik". Uviljen mod denne undersøgelse har dog ikke forhindret, at Jørgen Goul Andersen - en af forfatterne til "Folkets veje" - har fået opgaven at sammenligne deltagelsen i 1979 og 1990. Det er der kommet et godt kapitel ud af, nok det mest spændende i bogen. Hovedresultatet af hans analyse er, at der ikke er tale om noget generelt fald i den politiske deltagelse, men snarere om en forskydning fra kollektive til individuelle deltageformer, fra input-siden til out-

Anmeldelser

Johannes Andersen, Ann-Dorte Christensen, Kamma Langberg, Birte Siim og Lars Torpe med bidrag af Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff, *Medborgerskab. Demokrati og politisk deltagelse*, Herning: Systime, 1993, 285 s.

Der er med store forventninger, at man går i gang med denne bog, der fremlægger de første resultater fra forskningsprogrammet "Demokrati i udvikling" ved Aalborg Universitetscenter. Ikke alene er der ud fra en demokratisk betragtning tale om et helt centralt emne, men kredsen af forfattere med Johannes Andersen i spidsen betyder også, at man må forvente sig noget ganske særligt. Johannes Andersen har nemlig over en årrække forholdt sig overordentligt kritisk til den udforskning af valg og politisk deltagelse, der foregår ved Aarhus Universitet. Det er efter hans opfattelse en forskning, der savner ethvert teoretisk grundlag, som er systembekræftende, og som er udtryk for naiv og fantasiløs positivisme. Det er derfor spændende at se, hvordan man i Aalborg mener, at den slags bør gøres.

Der er ingen tvivl om, at forfatterne virkelig har bestræbt sig på at gøre bogen teoretisk velfunderet. Lars Torpe, der har skrevet de to første kapitler om demokrati og medborgerskab og om politisk deltagelse, deltagelsesformer og aktiviteter, bruger megen plads på at indplacere medborgerbegrebet i en teoretisk ramme. Det slipper han ikke så dårligt fra, selv om han har visse vanskeligheder med at finde ud af, hvad han mener. På den ene side skal medborgerbegrebet fremstilles som noget nyt og banebrydende, som "i stigende grad" er blevet brugt som en fælles ramme for diskussionen af demokratisk teori og praksis (p. 10), på den anden side erkendes det, at det indgår i såvel klassiske som moderne teoridannelser. I betragtning af, at der såvel teoretisk som empirisk er tale om ganske velkendt stof, er det dog påfaldende så lavt ambitionsniveauet sættes: "På mange måder er sigtet med denne undersøgelse mere eksplorativ end hypotesetestende" (p. 27). Mest interessant er redegørelsen for et radikalt-demokratisk medborgerskab, som forfatterne synes at identificere sig med, idet de fremhæver såvel dets normative som analytiske aspekter.

Det empiriske materiale, der ligger til grund for bogen, er indsamlet af Gallup i november 1990 og omfatter 2.021 personer. Da et af de grundlæggende spørgsmål i bogen er, om danskerne deltager på en anden måde nu end tidligere, må man også inddrage materiale fra tidligere undersøgelser, blandt andet fra den af Johannes Andersen så tit udkældte "Folkets veje i dansk politik". Uviljen mod denne undersøgelse har dog ikke forhindret, at Jørgen Goul Andersen - en af forfatterne til "Folkets veje" - har fået opgaven at sammenligne deltagelsen i 1979 og 1990. Det er der kommet et godt kapitel ud af, nok det mest spændende i bogen. Hovedresultatet af hans analyse er, at der ikke er tale om noget generelt fald i den politiske deltagelse, men snarere om en forskydning fra kollektive til individuelle deltageformer, fra input-siden til out-

put-siden og fra de "store" til de "nære" sammenhænge (p. 71). Samtidig er det værd at notere, at den politiske interesse er lige så høj som i slutningen af 1970'erne, og at den er højere i Danmark end i noget andet EF-land.

I betragtning af, hvor ofte og løstagtigt Johannes Andersen snakker om "krise" i det danske politiske system, er det her velgørende at notere, at Jørgen Goul Andersen i denne Aalborg-bog får sagt, at det er for voldsom en sprogbrug om det faldende medlemstal i partierne (p. 56), og at det repræsentative system og partierne ikke lider af nogen større krise (p. 52).

Det er videre interessant at bemærke, at der ikke i Johannes Andersens egne kapitler om henholdsvis sociale grupper og politisk deltagelse, om urbanisering, regionalisering og politisk deltagelse og om aktive og passive tales om "krise". I det hele taget er den gamle marxist blevet påfaldende spag i mælet. Der tales ikke længere om klasser, men om sociale grupper; Eric Olin Wrights begrebsdannelse, der kombinerer kontrol over produktionsmidler med uddannelse og hierarkisk placering, overtages med få udbygninger; og der tages direkte afstand fra, "hvorvidt disse ressourcebetingede forskelle vil være omdrejningspunkter for aktuelle og kommende modsætninger og udviklingsdynamikker i samfundet" (p. 115). Det er noget man gerne vil "kaste nærmere lys over" - altså ikke noget man har teoretisk udledte forestillinger om! Og minsandten om ikke Johannes Andersen når frem til det epokegørende resultat, at "uddannelse generelt er en central ressource for politisk deltagelse" (p. 125)!

Det afsluttende kapitel om "Demokrati og medborgerskab - problemer og perspektiver" er ganske interessant, men langt mere præget af udokumenterede fortolkninger end af en perspektivering af de opnåede resultater. De gamle marxisters overtagelse af de funktionalistiske begreber er ikke overbevisende, men det skal da medgives, at det er særdeles vanskeligt at udtale sig håndfast om, hvordan traditionelle partifunktioner som mobilisering, socialisering, interessevaretagelse, rekruttering og målformulering varetages.

Fortolkningen hænger i høj grad på påstanden: "Alt i alt viser undersøgelsen, at færre deltager aktivt i forpligtende sammenhænge - i organisationerne, i egentlige græsrodsaktioner og i partierne (kapitel 3)" (p. 229). Men det er jo ikke lige netop, hvad Jørgen Goul Andersen viser i sit kapitel. Tværtimod viser han, at de aktive partimedlemmerne udgør næsten nøjagtigt den samme befolkningsandel i 1990 som i 1979 (p. 53). Han viser også, at græsrodsdeltagelsen er steget, og at den mere og mere er gledet ind som en naturlig udvidelse af de politiske deltagelsesformer (pp. 69-70), hvorimod der nok er tale om et fald i de "såkaldt ulovlige aktioner". Kun for foreningsaktiviteten påvises et egentligt fald, men spørgsmålet er, hvor afgørende det er for vurderingen af den "forpligtende" deltagelse. Det skal i hvert fald sammenholdes med, at interessen for politik er høj, at der er flere deltagelsesmuligheder nu end nogensinde, og at befolkningen nu fordeler sig mere jævnt på de forskellige deltagelsesformer.

I stedet for en systematisk anvendelse af det begreb om et radikalt-demokratisk medborgerskab, der udvikles i indledningen, forfalder forfatterne til

antydninger om, at vi er på vej til et "tilskuerdemokrati" (p. 230), og at politisk afmagt breder sig i befolkningen (p. 231f). Der er faktisk forskel på at sammenligne virkeligheden med et ideal og at hævde, at virkeligheden forfalder i forhold til, hvordan den har været.

Alt i alt må bogen siges at være en skuffelse. Vurderet som en mere traditionel politologisk rapport er den ikke så ringe. Den indeholder i hvert fald mange værdifulde informationer om politisk deltagelse, som vil være nyttige i den fortsatte udforskning af politisk deltagelse. Dens empiriske analyser er dog ret overfladiske, de fremsatte forklaringer forekommer ad-hoc-prægede, idet de hverken er teoretisk udledte eller systematisk efterprøvede, og den samlede konklusion kan som sagt anfægtes.

Der er imidlertid ikke tale om, at den empiriske analyse foregår på det raffinerede teoretiske grundlag, som man kunne forvente af et forfatterkollektiv med en indædt og vedholdende kritiker af den eksisterende forskning på området. Dertil kommer, at forfatterne så at sige ikke forholder sig til de foretagne operationaliseringer, men uden videre tager talmæssige udtryk for deres umiddelbare pålydende. Man kunne faktisk tale om en ret primitiv form for positivism! Endelig udnyttes mulighederne for komparative analyser ikke. Det fremgår af indledningskapitlet, at der ved udarbejdelsen af spørgeskemaet er taget hensyn til norske og svenske undersøgelser (p. 28), men denne mulighed for at sætte de danske forhold i perspektiv udnyttes kun lejlighedsvis.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Bogdan Szajkowski, *Encyclopedia of Conflicts, Disputes and Flashpoints in Eastern Europe, Russia and the Successor States*, Harlow: Longman, 1993, 489 s., £ 85.00.

Det er et masochistisk forlag, der står bag denne udgivelse. I en tid, hvor medierne flygter fra eks-Jugoslavien og andre krigszoner i den postkommunistiske Arc of Crisis til Afrika for at variere stoffet, sender man en dyr bog på markedet, som udelukkende har til formål at fortælle os, hvor mange potentielle krige og konflikter, der er i denne nye Arc of Crisis, og ydermere besværer os med konkrete informationer om hver enkelt af dem. Bogdan Szajkowski mener at vide, at der i den tidligere Sovjetunion er 204 konflikter, mens der i det østlige Europa kun er "over 70", som han skriver. Man tror ham gerne, for han ved, hvad han taler om - han har som sin landsmand Ryszard Kapuscinski været ude i marken og gøre iagttagelser. Men det er og bliver bare for meget - *overkill* som man sagde, dengang man kun havde den atomare megadød for øje. Anlægger man en kvalitativ betragtning, så forekom-